

DALIBOR MATANIĆ
REDATELJ, ČLAN ŽIRIJA
NACIONALNOG
FILMSKOG PROGRAMA

IDIOTI KRALJU

u ratu, primitivci u miru

Meni je u Hrvatskoj od 1996. do 1999. bilo najmračnije razdoblje, s tim postratnim ehom. I to je nažalost, ruiniralo sve, pa tako i film i umjetnost i ljude

9 Mi smo 2002. snimili »Fine mrtve djevojke«; sad mu je deseta godišnjica i nisam siguran je li tada bio toliki tabu i je li se tada više rogoBORILO protiv lezbijski ili danas

Zoran ANGELESKI, snimio Manuel ANGELINI

Vijest o dobitnicima Zlatnih Arena danas će se medijski ponajviše eksploatirati, za što je, među ostalim, najodgovorniji hrvatski redatelj Dalibor Matanić. Na ovogodišnju Pulu prvi je put došao bez novog filma. Član je petočlanog suda Nacionalnog programa pulskog filmskog festivala. U povećem tekstu o hrvatskom filmu u prošlotjednom broju tjednika Forum Matanić je naveden kao najplodniji redatelj koji je od »Finih mrtvih djevojaka« sve do »Čaće« uvijek bio spreman uhvatiti se u koštac s teškom temom, te kao jedan od stupova domaće kinematografije, zajedno sa Sviličićem, Brešanom, Ogrestom, Ostojčićem, Jurićem, Schmidtom, Rušinićem i Nuićem.

Koliko redatelj u ulozi člana žirija mora zatamiti svoje eventualne negativne personalne stavove prema kolegama u ocjenjivanju njihovih filmova?

– Postavili smo se tako da moramo biti žiri kakav bismo i mi kao autori htjeli, da presuduje isključivo kvaliteta filma. Uopće nije bitno je li netko napravio prvi ili stoti film. Esencijalno je važno da kao autor moraš željeti da film drugog autora, film kolege, bude dobar. Loš nas film baca deset godina unazad

Nema scenarista

I ja kao gledatelj želim da me u Areni svaki film proguta, no, iskreno, hrvatski film me nikad ne proguta 100 posto. Kao kad glumac šmira pa osjetiš da to nije to. Hrvatski me film uvijek, neovisno o dobrim vizualnim rješenjima ili, kako se to kaže, dobrim užeredateljjskim postupcima, ostavi neusisanim. Kakva je vaša ocjena hrvatskog filma koji se često napada kao nekvalitetan, užtogljen?

– Svjedoci smo u posljednje vrijeme opet nekih tekstova koji baš namjerno ruiniraju hrvatski film, i to definitivno bez razloga. To su parole iz 90-ih, kad je hrvatski film zaista bio u kriznoj situaciji. Teza da je srpski film uvijek bolji previda da se u Srbiji dogodila jedna velika kriza koje nitko nije svjestan. Pa se pojavi »Parada« koja spasi stvar gledanošću u kinima, ali, što je po meni puno važnije za Srbiju, pojavi se kvalitetan film »Tilva Roš«. I Srbija je pala u krizu pa se sada izvlači. Tako je i ovdje. Mislim da se nakon tih 90-ih godina kvaliteta hrvatskog filma lagano diže. I sad je sve samo na autorima, a pojedini film će nekog više ili manje osvojiti.

Često se kaže da nema dobrog scenarija.

– Postoji deficit ljudi koji se aktivno bave time. Možemo prstima jedne ruke pobrojati profesionalne scenariste; Mate Matišić, Ante Tomić, Ognjen Sviličić. Nema ih puno, to je istina.

Zašto se ne ekraniziraju književna djela, ili je i to zahtjevan posao?

– Mogu reći iz osobnog iskustva: adaptacija je jed-

na od najtežih formi.

Mislite na Karakašev roman »Kino Lika«?

– Tako je. Znam koliko smo imali posla. Sve ono što se u knjizi čini jednostavnim, to je tim teže napraviti na filmu. Svatko ima svoju definiciju te knjige, svoje iskustvo te knjige i to je baš težak posao. No, da se vratim hrvatskom filmu - vidljivo je da su se pojedini autori, koji su radili gluposti 90-ih, promijenili nabolje; napreduju, rade jako zanimljive filmove i to je dobro.

Uostalom, zar se nije 90-ih urušilo cijelo društvo?

– Ja isto to mislim.

Ostatak iz osamdesetih

Teško je bilo očekivati da će 70-ih i 80-ih bogata hrvatska kinematografija biti u 90-im pošteđena tog, može se reći, gotovo samoubojstva društva.

– Ako ćemo detektirati glavni problem loših filmova u Hrvatskoj, mislim da je problem u tome što su ljudi u Srbiji radili filmove protiv Miloševića, a kod nas su radili za vlast, dodvoravali se vlastima. Govorim o filmovima koji nisu uspjeli, a do danas zbog te slike postoji taj eho »ma to je domaći film«. Mislim da je to bilo užasno štetno.

Ne pitam ovo nimalo ideološki: odakle ta fasciniranost srpskim filmom kod hrvatskih gledatelja? Je li to nastavak tradicije komercijalnog, zabavnog i kromičnog srpskog filma iz vremena jugoslavenske kinematografije?

– Ne znam, to je dobro pitanje. Možda je to ostatak iz 80-ih. Tada su iz Srbije dolazile često i priglupe komedije, ali sumnjam da ta ljubav prema srpskom filmu i to stalno kompariranje hrvatskog sa srpskim filmom ima ikakvog dodira s najznačajnijim srpskim filmovima, a to je faza »crnog vala«, kada su nastala remekdjela poput Petrovićevog filma »Tri« ili Pavlovićevog »Kad bude mrtav i beo«. Smatram ih najboljim iz Jugoslavije. I to nema nikakve

veze s onim kad ljudi spominju srpski film - oni misle na nešto što je zabavno, vrcavo, a ponekad i vašarski.

Imao sam proljetos neugodnu raspravu s grupom pulskih filmofila koji su opčinjeni opusom velikog Dušana Makavejeva i dosta zarobljeni odbojnošću prema suvremenom hrvatskom filmu. Osjetio sam, k vragu, tu neku ideološku razinu kojom se komunicira.

– Tu si u pravu. Ne znam jesu li to ostaci jugoslovenstva po kojima je Beograd umiješan, a Zagreb valjda provincija.

– Meni je smiješno kad su mi studenti na akademiji u Beogradu prije desetak godina, baš kad su mi izašle »Fine mrtve djevojke«, govorili: »Jo, da bar mi ovdje radimo takve filmove«, dok bi nam ovdje govorili zašto ne radimo filmove kao što to rade Srbi. Ovdje su se radili ozbiljni filmovi, ozbiljniji u smislu tema; a tamo zabavniji filmovi.

Što je legitimno s obzirom na razlike u mentalitetu.

– Da, ja mislim da to ima veze s mentalitetom. To jasno ne znači da su Hrvati nezabavan narod.

Esencijalni Tadić

Mentor vam je na Akademiji bio pokojni Zoran Tadić; meni je sjajan njegov film »Ritam zločina«.

– Kad pitate bilo koga u Beogradu za »Ritam zločina«, svi će skinuti kapu iste sekunde.

Što ste od njega najviše naučili?

– Meni su dva ključna čovjeka Akademije bili Zoran Tadić i Ante Peterlić, dobar čovjek i najpametniji duh filma kojeg sam upoznao. A Zorana Tadića su svi obožavali jer on nije podučavao filmu, već etici i humanim odnosima za koje neki ljudi koji rade filmove nisu toga ni svjesni. Tadić je meni esencijalna osoba. Kad sam radio »Blagajnicu«, sa mnom je sjedio u montaži, bio je tamo.

Jednom ste autoironično izjavili da ste fašist na setu.

– Zezao sam se. Oduvijek mi je pravilo i često govorim da stvari ispred kamere mo-

raju biti što ozbiljnije, a iza kamere čim neozbiljnije.

Teme su vam sumorne i teške (»Majka asfalta«, »Kino Lika«, »Čaća«), a kao čovjek ste vedar i uvijek nasmijan.

– Zato me svi stalno pitaju: »Zašto ti ne snimaš nešto veselo?«

Kad čujem vaše ime, uvijek nekako odmah vidim i lice glumca Krešimira Mikića.

– Mislim da smo se kroz vrijeme zajedno odgajali. Krešo je čovjek koji stalno napreduje; kod njega se vidi konstantna glad za napredovanjem. Kad sam snimao »Čaću«, malo sam se čudno osjećao što nema Kreše, pa smo se zezali da ga ubacimo bar u jedan kadar. Krešo je povukao cijelu jednu novu mladu generaciju glumaca kojima je uzor zbog te njegove iznimne fokusiranosti na ulogu, i u kazalištu i na filmu. Uoči nećete pustiti nešto dok sebe ne artikulira.

Kako izabirete ostale glumce? Čini mi se znakovitim primjer Arete Ćurković iz »Kina Like«.

– Veliko mi je veselje što sam sreću tako divnu osobu kao što je Areta, na koju mi je ukazao Krešo. »Kino Lika« još uvijek se vani prikazuje i ljudi stalno pitaju tko je ta žena.

I, tko je ta žena?

– Areta radi u dječjem kazalištu u Osijeku, jedno je od najdivnijih stvorenja koje znam; predivna osoba i odlična glumica.

Ona se veže uz tu provokativnu scenu sa svinjom.

– To je bio najteži dan snimanja koji sam ikad imao - zbog umjetne kiše, zbog svinje koja je pametna životinja i, normalno, zbog glumice koja je bila u takvoj sceni.

Koji su vam redateljski uzori?

– Od starih majstora Tarkovski, Antonioni, Bresson, Kubrick; ja volim sve gledati... Billy Wilder. Kad bih morao navesti jednog, prvog, onda bi to bio Tarkovski. Što se tiče novih autora, ima ih jako puno: Michael Haneke, kojeg sam osobno upoznao; sad je u Puli prikazan njegov film »Ljubav«, pa braća Coen...

Kako tumačite pad gledanosti u hrvatskim kinima?

– To je zabluda. Pad je u svjetskim kinima. U cijeloj Europi pada gledanost. Jedino Francuska ima tu protekciju domaćeg filma što je jako lijepo, no svugdje u svijetu pada broj ljudi koji odlaze u kino. Tu je Hollywood, 3D, blockbusteri i sve te varijante koje spašavaju stvar, ali što se tiče autorskog umjetničkog filma, tu su stvari loše.

Nestaju kina.

– Nestaju kina, sve ide online. Mislim da će kino opstati, ali nadam se da neće

u cijelosti postati umjetnički geto. Mislim da bi bilo idiotski da Haneke radi 3D film.

Koliko je autor primoran u izboru filmske priče voditi se komercijalnim kriterijima? Recimo, film »Koko i duhovi« je zbog istoimenog kulturnog dječjeg romana kao predložak privukao nostalgичne roditelje i njihovog djetu, pa ne čudi da je jedino taj film ostvario respektabilnu kinogledanost od 80.000 ljudi. Tako su Sloveneci prije par godina ostvarili veliku gledanost s nekim tinejdžerskim filmovima.

– »Koko i duhovi« su meni kao klincu bili jedna od najdražih knjiga i drago mi je da se takvo nešto ekranizira. Ne znam je li taj izbor proračunat ili nije, ali većinu publike danas čine tinejdžeri. Publika se pomladuje. Super je za scenu da se napravi takav film koji ima publiku. Ja mislim da je to super. Govorimo o pravim filmovima, u koje spada »Koko i duhovi«.

Da, ali recimo i »Tilva Roš« ima tinejdžere, ali je dublji, socijalno slojevitiji?

– »Tilva Roš« je meni jedan od najdražih filmova. No nažalost, nije taj film u kinima u Srbiji privukao puno ljudi, iako mislim da je to najbolji srpski film zadnjih deset godina.

Moralna smrt

Koliko se hrvatsko društvo promijenilo od 2000. godine i tvog debitantskog ostvarenja, dakle zadnjih 12 godina, nazovimo to tako, posttudmanovskog razdoblja?

– Što se tiče same politike, tu su se svi morali promijeniti. U 90-im je bilo puno primitivnije. Sad i vukovi moraju malo pripitomiti svoju čud. A što se tiče društva, iskreno tu nisam siguran. Mi smo 2002. snimili »Fine mrtve djevojke«; sad mu je deseta godišnjica i nisam siguran je li tada bio toliki tabu i da li se tada više rogoBORILO protiv lezbijski ili danas. Samo se iskreno nadam da se Hrvatska izvukla iz jedne žešće primitivnosti koja je bila dominantna. Samo se nadam da nije ušla u eru površnosti. Kad danas gledam neke priloge u novinama, a neću ni spominjati pojedine televizijske emisije, vidim stvari koje apsolutno nemaju nikakve dodirne točke s današnjom krizom i uvjetima u kojima ljudi žive, nego su čisti eskapizam. Čim se društvo počne ponasti eskapistički, tu nastupa smrt: to je moralna etička smrt. Ipak, mislim da se 90. ne mogu ponoviti. Meni je u Hrvatskoj od 1996. do 1999. bilo najmračnije razdoblje, s tim postratnim ehom. Kao što u ratu idioti kraljuju, tako nakon rata primitivci kolo vode. I to je nažalost, ruiniralo sve, pa tako i film i umjetnost i ljude.

Film držite najmoćnijim oblikom kulture i umjetnosti.

– Film je sinestezijski svih umjetnosti, sve se slijevaju u film i to je predivno! Kad se spajaju muzika i film, kad se spaja slikarstvo i film, to su predivne stvari. I zato mislim da film, bez obzira na to hoće li završiti u getu ili u 4D, 5D kinu, neće izumrijeti.

Tako se mi nadamo za novine.

– (Smijeh).

PULSKI FESTIVAL TREBA VAŽNE LJUDE IZ FILMSKE INDUSTRIJE

Koje je vaše mišljenje o pulskom filmskom festivalu?

– Sjećam se pulskog festivala 1998. godine, bio sam ovdje. To je bilo nešto najdepressivnije što sam ikad vidio u životu, ta smotra kontroliranih podanika. To je bilo odvratno za vidjeti. Sjećam se da sam sjedio s Ognjenom Sviličićem i nismo se mogli načuditi da se to događa. Od tada se vidi stalni napredak. Najbitnijim mi se čini

da se Pula sada otvori prema vani! I to ne toliko što se tiče filmova, već gostiju.

Glamur ili dolazak ozbiljnih autora? – Može kombinacija. Neka bude i glumaca, kao što to radi Sarajevo. Mislim da svi ljudi iz svijeta filma, industrije, posebno europske filmske industrije moraju biti tu. Predstavnici festivala, distributeri, producenti, svi moraju biti tu. Kako doći do toga, ne znam, ali nije nemoguće. Mo-

tovun je kao jedan mali festival u prvim godinama pokazao da je moguće dovesti užasno bitne ljude. A što se tiče same Aрене i entuzijazma u njoj, ljudi vani ne mogu vjerovati da premijeru novog filma, taj prvi test filma, gleda 5.000 ljudi. No, nisu dovoljni Arena, vatromet i »vrtjet ćemo neke filmove«. Prije 1990. je filmsko tržište bila Jugoslavija, sve je bilo domaće. Sad je Europa, sad treba ići prema vani.